

HANNA MARCINIAK

POETYKI KOLAŻU W CZESKIM SURREALIZMIE.
KAREL TEIGE – JINDŘICH ŠTYRSKÝ
– JINDŘICH HEISLER

Poemat obrazowy – którego najbardziej intensywny rozwój przypada na drugą połowę lat 20. i początek 30. – uznawany bywa za „pierwszy autentyczny przejaw poetyzmu w dziedzinie sztuk plastycznych”¹ (Šmejkal 1989, 25), a ponadto oryginalny czeski wynalazek i samodzielny wkład w repertuar formalnych odkryć europejskiej awangardy. Jako taki uznawany jest często w opinii badaczy za gatunek prekursorski wobec kolażu surrealistycznego. Naczelny teoretyk poetyzmu, Karel Teige określał poemat obrazowy jako rezultat przemian i wzajemnych interakcji między nowoczesną poezją, w której coraz istotniejszą rolę zaczyna odgrywać sfera wizualna, a malarstwem, które, odciążone przez wynalazek fotografii od powinności mimetycznych, staje się liryczną konstrukcją: „Poemat czyta się jak nowoczesny obraz. Nowoczesny obraz czyta się jak poemat”². Zarówno sam Teige, jak i badacze zjawiska, wskazują takie antecedencje poematu obrazowego, jak „słowa na wolności” Marinettiego, odmiany poezji wizualnej (Mallarmé, Apollinaire), poemat *La Prose du Transsibérien et de la petite Jehanne de France* Cendrarsa w opracowaniu graficznym Sonji Delaunay, kubistyczne *papiers collés*, fotomontaże, kompozycje konstruktywistyczne, nowoczesne techniki filmowe. Gatunek, stanowiący zarówno autonomiczną poezję wizualną, jak i wykorzystywany w typograficznej szacie książek (jako całościowa architektura przestrzeni tekstu lub pojedyncza ilustracja, gruntownie przeformułująca samo to pojęcie, zwłaszcza w aspekcie podrzędności ilustracji wobec tekstu oraz ich pożądaną tematyczną zgodności), do-

¹ F. Šmejkal, *Czeska awangarda artystyczna lat dwudziestych*, (w:) *Devětsil. Czeska awangarda artystyczna lat dwudziestych*, red. U. Czartoryska, oprac. F. Šmejkal, przeł. W. Miazgowski, Łódź 1989, s. 25.

² K. Teige, *Malířství a poesie*, (w:) *Avantgarda známá a neznámá. Sv. I – od proletářského umění k poetismu*, ed. S. Vlašín, Praha 1971, s. 494.